

Трудо-правові аспекти трудової мобільності працівників: виклики та перспективи

Монографія присвячена комплексному дослідженню трудо-правових аспектів трудової мобільності працівників у сучасних умовах економічного розвитку. В роботі розкриваються ключові категорії та підходи до вивчення трудової мобільності працівників, враховуючи її багатогранність і багатокомпонентність як у національному, так і в міжнародному контекстах.

Особлива увага приділяється аналізу факторів, що визначають рівень і напрями трудової мобільності, їх класифікації та систематизації з урахуванням сучасних тенденцій світової та національної економіки. У межах дослідження детально розглядаються соціально-економічні передумови трудової мобільності в Україні, а також її вплив на показники розвитку і стабільність ринку праці країни. Лівову частину роботи займає аналіз міжнародного досвіду у формуванні механізмів управління трудовою мобільністю робочої сили та можливостей їх адаптації до українських реалій.

Чільне місце в дослідженні відведено правовому забезпеченню процесів трудової мобільності, характеристикам сучасної нормативно-правової бази, а також напрямам її вдосконалення; наводяться перспективні пропозиції щодо модернізації законодавчого поля, забезпечення балансування інтересів держави, роботодавців і працівників у процесі регулювання трудової мобільності.

Ця монографія буде корисною для науковців, суддів, адвокатів, юристів, докторантів, аспірантів, студентів юридичних закладів вищої освіти, роботодавців, працівників і всіх тих, хто цікавиться сучасними аспектами вдосконалення систем управління трудовими ресурсами, формування новітніх моделей регулювання трудової мобільності працівників.

ТРУДО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТРУДОВОЇ МОБІЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Монографія

За загальною редакцією
доцентки *О. Є. Луценко*

Харків
«Право»
2025

Авторський колектив:

О. С. Ковальов, О. Є. Луценко, Д. В. Гринь, О. С. Нестерович, О. В. Горстка

Рецензенти:

Амелічева Лілія Петрівна – докторка юридичних наук, доцентка, професорка кафедри цивільного права і процесу Донецького національного університету імені Василя Стуса (м. Вінниця);

Венедіктов Сергій Валентинович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри трудового права та права соціального забезпечення Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ);

Івчук Юлія Юріївна – докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри публічного та приватного права Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Київ)

Рекомендовано до друку вченою радою

*Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол №12 від 30 червня 2025 року)*

Трудо-правові аспекти трудової мобільності працівників: виклики Т82 та перспективи / [О. С. Ковальов, О. Є. Луценко, Д. В. Гринь, О. С. Нестерович, О. В. Горстка] ; за заг. ред. О. Є. Луценко. – Харків : Право, 2025. – 240 с.

ISBN 978-617-8612-27-6

Монографія присвячена комплексному дослідженню трудо-правових аспектів трудової мобільності працівників у сучасних умовах економічного розвитку. В роботі розкриваються ключові категорії та підходи до вивчення трудової мобільності працівників, враховуючи її багатогранність і багатокомпонентність як у національному, так і в міжнародному контекстах.

Особлива увага приділяється аналізу факторів, що визначають рівень і напрями трудової мобільності, їх класифікації та систематизації з урахуванням сучасних тенденцій світової та національної економіки. У межах дослідження детально розглядаються соціально-економічні передумови трудової мобільності в Україні, а також її вплив на показники розвитку і стабільність ринку праці країни. Лівову частину роботи займає аналіз міжнародного досвіду у формуванні механізмів управління трудовою мобільністю робочої сили та можливостей їх адаптації до українських реалій.

Чільне місце в дослідженні відведено правовому забезпеченню процесів трудової мобільності, характеристикам сучасної нормативно-правової бази, а також напрямам її вдосконалення; наводяться перспективні пропозиції щодо модернізації законодавчого поля, забезпечення балансування інтересів держави, роботодавців і працівників у процесі регулювання трудової мобільності.

Ця монографія буде корисною для науковців, суддів, адвокатів, юристів, докторантів, аспірантів, студентів юридичних закладів вищої освіти, роботодавців, працівників і всіх тих, хто цікавиться сучасними аспектами вдосконалення систем управління трудовими ресурсами, формування новітніх моделей регулювання трудової мобільності працівників.

УДК 349.232:331.2(447)

© Ковальов О. С., Луценко О. Є., Гринь Д. В.,
Нестерович О. С., Горстка О. В., 2025

ISBN 978-617-8612-27-6

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень	5
Присвята	6
Передмова	8

ГЛАВА 1

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ТРУДОВОЇ МОБІЛЬНОСТІ РОБОЧОЇ СИЛИ

1.1. Теоретичні основи трудової мобільності: місце і роль у загальній моделі мобільності	13
1.2. Трудова міграція як інтегральна складова мобільності робочої сили	44
1.3. Класифікація і систематизація факторів, що визначають мобільність працівників	66

ГЛАВА 2

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ВПЛИВ ТРУДОВОЇ МОБІЛЬНОСТІ НА УКРАЇНСЬКИЙ РИНОК ПРАЦІ

2.1. Передумови, що сприяють трудовій мобільності в Україні	83
2.2. Оцінка впливу мобільності робочої сили на соціально-економічний розвиток України	101

ГЛАВА 3

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ ТРУДОВОЇ МОБІЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ

3.1 Законодавче забезпечення управління мобільністю робочої сили в Україні	127
3.2 Перспективи модернізації державної політики щодо управління трудовою мобільністю	138

Висновки	167
Список використаних джерел	173
Додатки	194
Додаток А. Схема	194
Додаток Б. Конвенція про працівників-мігрантів (переглянута 1949 року) № 97	195

Додаток В. Конвенція про зловживання в галузі міграції і про забезпечення працівникам-мігрантам рівних можливостей і рівного ставлення № 143	213
Додаток Г. Європейська конвенція про правовий статус трудящих- мігрантів	223
Відомості про авторів	239

Присвячується нашому Вчителю та Наставнику Олегу Миколайовичу Ярошенку

Ця монографія присвячується світлій пам'яті нашого Вчителя, Наставника, видатного Правника й Ученого – Олега Миколайовича Ярошенка, чиє життя протікало у пошуках істин у сфері трудового права та права соціального забезпечення. Ми щиро висловлюємо свою вдячність за все, що він зробив для нас, за його терпіння, підтримку й віру в наші сили. Неоцінімі повчання й діяльності продовжують освітлювати наш шлях і у цьому науковому доробку, і у майбутньому. Його високі ідеали, його людські чесноти – залишаться навічно в нашому серці та в науці, надихаючи нас на нові звершення.

Образ Олега Миколайовича, який прожив життя у безмежній відданості своїй справі й безмірній доброті, залишиться з нами назавжди і стане невичерпним джерелом наукового та духовного натхнення. Пам'ять про Олега Миколайовича – це не лише спогад про Вчителя, який здобув заслужені визнання й любов, але й етичний орієнтир, що формує наше прагнення до високих ідеалів, зберігаючи у серці його приклад безкорисливості, мудрості та людської гідності.

Олег Миколайович був і залишається уособленням ідеалу правової науки: поєднання глибокого теоретичного аналізу з практичною орієнтацією на захист трудових та соціальних орієнтирів нашої держави. Його внесок у формування сучасних концепцій трудового права та права соціального забезпечення визначає вектор розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення в нашій державі та став базисом для подальших досліджень у цій царині.

Наукові постулати, які закріпив Олег Миколайович, – це не лише систематизація знань, а глибинне філософське осмислення ролі

та функцій правових інститутів у контексті соціальної справедливості, людської гідності та юридичної відповідальності. Його дослідження – це джерело натхнення для тих, хто прагне узгодити правову теорію з реаліями сучасної соціально-економічної політики.

Утратити такого Вченого – значить втратити фундаментальну фігуру у сфері трудового права та права соціального забезпечення, адже Його внесок – це висока планка, яку важко пересягнути. Саме тому ця наукова праця стає не лише науковим дослідженням, а й пам'яттю про Людину, яка понад усе цінувала ідеали знання, справедливості та людської гідності.

Ми висловлюємо глибоку вдячність за відкритість його думки, за наукову мудрість та людяність, яку він щедро ділив із нами. Його ідеї та досвід будуть «жити» у цій роботі, продовжуючи формулювати сучасне і майбутнє трудового права та права соціального забезпечення.

Із безмежною повагою, вдячністю та із низьким укліном,
авторський колектив монографії

== Передмова

У сучасних умовах глобалізаційних процесів, трансформацій економічних структур та швидких соціальних змін проблема мобільності робочої сили набуває особливого значення як для теорії трудового права, так і для правозастосування. Мобільність робочої сили слід розглядати не тільки як прояв економічної динаміки окремих країн або регіонів, але й як цілісний комплекс чинників, що впливають на структуру ринку праці, соціальну стабільність, економічний розвиток та стабільність трудових відносин.

У сучасних умовах глобальної економіки й швидкої цифрової трансформації світового ринку праці проблема трудової мобільності набуває особливої ваги для держав, суб'єктів господарювання і працівників. Світова практика показує, що трудова мобільність працівників – це не лише локальний або національний феномен, а є універсальним механізмом реагування на виклики стійкості економіки, забезпечення інноваційного розвитку, адаптації до швидких змін і формування конкурентних переваг. Важливо підкреслити, що саме трудова мобільність стає каталізатором структурних змін у системі працевлаштування, соціальної регуляції і забезпечення прав працівників у глобалізованому світі.

Для України проблеми трудової мобільності працівників є особливо актуальними через низку факторів: економічний застій, демографічна криза, високий рівень обвального відтоку кваліфікованих кадрів за кордон та внутрішня дезинтеграція робочою силою у регіонах. Відсутність ефективних правових інструментів, що регулюють трудова мобільність працівників, створює прогалини, породжує неузгодженість між державною політикою, інтересами роботодавців і працівників. За відсутності системного підходу до регулювання трудової мобільності робочої сили зростає ризик втрати людського капіталу, поглиблюється нерівність у доступі до працевлаштування, та ускладнюється соціальна адаптація мобільних працівників.

Окрім очевидної соціальної деструктивної дії, недостатній рівень правового регулювання і неузгодженість інституційних механізмів

негативно впливають і на економічний потенціал країни, перешкоджаючи формуванню мобільної, адаптивної та стійкої економічної системи. Значущість цієї проблематики визначає необхідність глибокого теоретичного осмислення і наукового пошуку нових підходів до системи регулювання трудової мобільності у контексті сучасних глобальних та національних викликів.

Актуальність теми підтверджується тим, що світова спільнота вже здобула великий досвід у розробці й реалізації правових інструментів трудової мобільності. Однак, для України, яка перебуває на стадії трансформації, розробка й впровадження ефективної системи нормативно-правового регулювання потребує системного та міждисциплінарного підходу. Особливо наголос слід зробити на причинно-наслідкових зв'язках між рівнем трудової мобільності, соціальним добробутом, інноваційним розвитком та конкурентоспроможністю працівників та сфер економіки.

Саме ці обставини зумовили вибір теми дослідження – аналізу теоретичних і практичних аспектів трудової мобільності – з метою розробки науково обґрунтованих пропозицій щодо її регулювання, формування збалансованих нормативних моделей і створення механізмів адаптації, що здатні сприяти сталому розвитку національної економіки.

Отже, глибше розуміння і системне вивчення процесів трудової мобільності робочої сили є важливими завданнями сучасності, що визначають не лише інноваційний підхід до управління людськими ресурсами, а й сутність ефективної соціальної державної політики у сфері праці. Це робить тему дослідження не лише актуальною, а й стратегічно важливою для формування конкурентної та соціально спроможної України у глобальній економічній системі.

Актуальність дослідження обумовлена ще й необхідністю системного аналізу різноманітних аспектів трудової мобільності з урахуванням її різних проявів, факторів та чинників, а також механізмів правового та інституційного регулювання. Адже саме рівень і напрямки мобільності працівників визначають не лише сучасний стан ринку праці в Україні, а й перспективи його розвитку, соціально-економічний і політичний клімат у країні.

Вагомість дослідження проблематики трудової мобільності визначається сучасними глобальними тенденціями у сфері праці та соціально-економічного розвитку. Світова економіка зазнає кардинальних змін, зумовлених високою динамікою технологічного прогресу, цифровізацією та інноваційними трансформаціями, що спричиняють істотну мобільність робочих ресурсів. В умовах глибокої міжнародної конкуренції, а також внутрішніх структурних перетворень українського ринку праці, трудова мобільність працівників стає ключовим фактором формування ефективних систем управління людськими ресурсами.

Зв'язок між мобільністю та економічним зростанням набуває особливої значущості в умовах постізоляціоністських трендів, що активізуються у світі. Національні системи управління трудовими ресурсами мають реагувати на швидкі зміни, запроваджувати інноваційні підходи до регулювання мобільності, зокрема у контексті переміщення працівників між регіонами, країнами і галузями економіки. Неправильне або недостатньо компетентне регулювання процесів трудової мобільності може спричинити ризики для соціальної стабільності: зростання рівня нерівності, порушення трудових прав, соціальні конфлікти та профіцит або дефіцит кваліфікованої робочої сили.

Більше того, процеси трудової мобільності інтенсифікуються в умовах зростаючої економічної глобалізації й міжнародної міграції, що ставить перед законодавцями і регуляторами нові виклики щодо адаптації правових інструментів і механізмів управління. Недосконалість нормативно-правової бази, недостатня інституційна підтримка і відсутність системного підходу зумовлюють виникнення численних конфліктних ситуацій, юридичних колізій і неоптимальних механізмів регулювання.

Саме тому дослідження закономірностей, чинників і механізмів регулювання трудової мобільності є сучасним та нагальним вектором наукових пошуків. Вивчення та розробка інноваційних підходів до управління мобільністю робочої сили має важливе прикладне значення для формування збалансованої, гнучкої і передбачуваної системи трудо-правового регулювання, яка здатна відповідати викликам

сучасності, мінімізувати негативні соціальні наслідки та сприяти сталому розвитку внутрішнього і міжнародного ринку праці.

Отже, обумовлений сучасними викликами і тривалістю періоду трансформацій, цей напрям наукового дослідження є безперечним пріоритетом для подальшого розвитку теорії і практики управління трудовими ресурсами, зокрема в контексті України, що перебуває у процесі реформування та інтеграції у світові економічні структури. Дослідження обраної теми сприятиме формуванню науково обґрунтованих рекомендацій та довгострокових стратегій щодо регулювання трудової мобільності, що стане важливим внеском у підвищення конкурентоспроможності українського ринку праці та соціальної стабільності.

Дослідження, яке здійснюється у цій монографії, базується на міждисциплінарних підходах, інтегруючи здобутки теоретичних наук у галузі економіки, соціології, трудового та адміністративного права. Воно має за мету не лише детально окреслити поняття, класифікаційні ознаки та чинники, що визначають трудову мобільність робочої сили, але й проаналізувати її вплив на розвиток національної економіки і соціального устрою, зокрема у контексті українського ринку праці.

Перша глава присвячена теоретичному аналізу концептуальних засад дослідження трудової мобільності. Тут здійснюється визначення та обґрунтування її ролі у структурі загальної мобільності, аналізується її місце і значення у системі сучасних процесів руху людського капіталу. Важливе значення має розгляд трудової міграції як окремої, але інтегральної складової мобільності робочої сили, що дозволяє отримати більш глибоке уявлення про її особливості, закономірності та системні ознаки. Окрема увага приділяється класифікації та систематизації факторів, що детермінують трудову мобільність працівників. В умовах високої глобалізації, технологічних змін і структурних трансформацій у зовнішньому середовищі соціально-економічної сфери цей аспект набуває особливого значення для розробки ефективних управлінських і правових механізмів.

Друга глава досліджує соціально-економічний вплив трудової мобільності на український ринок праці. У главі окреслюються пере-

думови та чинники, що формують рівень і напрями мобільності у сучасній Україні, зокрема у сфері трудових переміщень, міграційних потоків, мобільності працівників в умовах економічної невизначеності. Також здійснюється оцінка впливу мобільності робочої сили на соціальне та економічне становлення держави, зокрема у контексті зростаючих потреб у забезпеченні рівноваги між мобільністю і соціальною стабільністю, а також формування конкурентоспроможної системи ринку праці.

Третя глава присвячена особливостям правового забезпечення процесів трудової мобільності в Україні. Проаналізовано законодавчий базис, визначені основні функції держави у регулюванні мобільності працівників, зокрема у контексті захисту прав і гарантій їх реалізації. Окрім того, обґрунтовуються напрями і пропозиції щодо модернізації державної політики з урахуванням сучасних викликів і тенденцій, спрямованих на підвищення ефективності правового регулювання, створення адаптивних інституційних моделей, що адмініструють процеси трудової мобільності працівників.

Автори висловлюють щиру вдячність і засвідчують глибоку повагу шановним рецензентам монографії: докторці юридичних наук, доцентці, професорці кафедри цивільного права і процесу Донецького національного університету імені Василя Стуса – **Амелічевій Лілії Петрівні**; доктору юридичних наук, професору, професору кафедри трудового права та права соціального забезпечення Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – **Венедіктову Сергію Валентиновичу**; докторці юридичних наук, професорці, професорці кафедри публічного та приватного права Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля – **Івчук Юлії Юріївні**, за цінні зауваження й рекомендації, що позитивно вплинули на якість проведеного дослідження.

Монографію підготував авторський колектив у складі: Ковальов О. С. – 1.1, 1.3 (у співавторстві з Горсткою О. В.), 3.2, та Висновки; Луценко О. Є. – присвята, передмова, 3.1; Гринь Д. В. – 2.1, 2.2; Нестерович О. С. – Додатки; Горстка О. В. – 1.2, 1.3 (у співавторстві із Ковальовим О. С.); упорядника тексту монографії – О. Є. Луценко.

Відомості про авторів

Ковальов Олександр Сергійович – доктор філософії

Луценко Олена Євгенівна – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри трудового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Гринь Дмитро Володимирович – доктор філософії

Нестерович Олексій Сергійович – доктор філософії, проректор з навчально-виховної роботи та соціального розвитку, доцент кафедри трудового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Горстка Оксана Віталіївна – докторка філософії

Наукове видання

Ковальов Олександр Сергійович
Луценко Олена Євгенівна
Гринь Дмитро Володимирович
Нестерович Олексій Сергійович
Горстка Оксана Віталіївна

ТРУДО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТРУДОВОЇ МОБІЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Монографія

Видається в авторській редакції

Підписано до друку 23.06.2025. Формат 60×84/16.
Ум. друк. арк. 14. Обл.-вид. арк. 11. Тираж 100 пр. Зам. № 378

ТОВ «Видавничий дім «Право»,
вул. Харківських Дивізій, 11/2, м. Харків, Україна
Для кореспонденції: а/с 822, м. Харків, 61023, Україна
Тел.: (050) 409-08-69, (067) 574-81-20, (063) 254-50-84

Вебсайт: <https://pravo-izdat.com.ua>

Е-mail для замовників послуг: verstka@pravo-izdat.com.ua

Е-mail для покупців: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8024 від 05.12.2023

Виготовлено ТОВ «Промарт»,
вул. Весніна, 12, Харків, 61023, Україна
Тел. (057) 717-25-44

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5748 від 06.11.2017

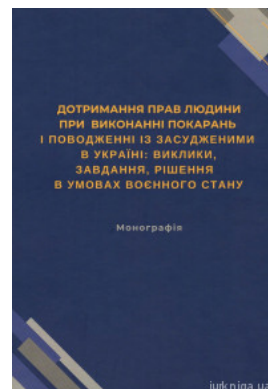
Книги, які можуть вас зацікавити

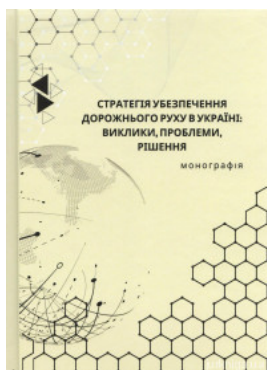
Закон України "Про
медіацію".
Науково-практичний
коментар

Гарантії прав і свобод
людини в Україні у
контексті сучасних
викликів

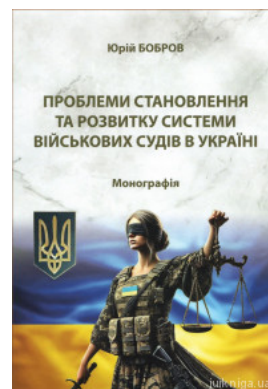
Дотримання прав
людини при виконанні
покарань і поведженні
із засудженими в
Україні: виклики,
завдання, рішення в
умовах воєнного стану

Стратегія забезпечення
дорожнього руху в
Україні: виклики,
проблеми, рішення

Запобігання та
розслідування
кримінальних
правопорушень щодо
незаконного обігу
піддроблених грошей,
державних цінних
паперів, білетів
державної...

Проблеми становлення
та розвитку системи
військових судів в
Україні

Перейти до галузі права
Трудове право

Перейти на сайт →